

Kuntoutussäätiö

KUNTOUTUSSÄÄTIÖN TYÖSELOSTEITA
WORKING PAPERS 70/2025

RIKOSTAUSTAISTEN TYÖELÄMÄOSALLISUUTTA EDISTÄVIÄ JA HANKALOITTAVIA TEKIJÖITÄ

Selvitys 2025

Annika Hokkanen, Ari-Pekka Sihvonen, Anni Hausen, Johanna Stenberg,
Anna Vuorelainen ja Juri Voijola

Kuntoutussäätiö

KUNTOUTUSSÄÄTIÖN TYÖSELOSTEITA
WORKING PAPERS 70/2025

RIKOSTAUSTAISTEN TYÖELÄMÄOSALLISUUTTA EDISTÄVIÄ JA HANKALOITTAVIA TEKIJÖITÄ

Selvitys 2025

Annika Hokkanen, Ari-Pekka Sihvonen, Anni Hausen, Johanna Stenberg,
Anna Vuorelainen ja Juri Voijola

Kuntoutussäätiön työselosteita 70/2025

Annika Hokkanen
Ari-Pekka Sihvonen
Anni Hausen
Johanna Stenberg
Anna Vuorelainen
Juri Voijola

Julkaisija:
Kuntoutussäätiö
Pakarituvantie 5
00410 Helsinki

© Kuntoutussäätiö
www.kuntoutussaatio.fi

Helsinki 2025
ISSN 2342-4125
ISBN 978-952-7330-30-2

Kannen kuva: Kuntoutussäätiö
Taitto: Anni Hausen

Sisällys

1. Hankkeen ja osallistavan selvitysprosessin tausta	5
2. Kyselyihin vastanneiden taustatiedot	6
3. Rikostaustaisten työllistyminen ja rekrytoiminen	8
4. Rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat tekijät	9
5. Rikostaustaisten työllistymistä edistävät tekijät.....	17
6. Rikostaustaisten työllistymiseen ja sen tukemiseen liittyvät tiedot ja tiedontarpeet.....	18
7. Rikostaustaisten työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin ohjaaminen ja hakeutuminen	20
8. Yhteenveto	21
9. Suositukset	23

1. Hankkeen ja osallistavan selvitysprosessin tausta

Rikostaustaisten työelämäosallisuuden kiihdyttämö - HOOK

Rikostaustaisten työelämäosallisuuden kiihdyttämö - HOOK on Kuntoutussäätiön ja Rikoksettoman elämän tukisäätiön (RETS) toteuttama kehittämishanke vuosina 2024-2027. Hankkeessa kehitetään Uudellemaalle kansalaisjärjestölähtöinen yhteistoimintamalli, joka tukee rikostaustaisia henkilöitä, heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia sekä heitä työllistäviä työnantajia. Päätaavoitteena on tukea asiakaskohderyhmän työelämäosallisuutta sekä estää uusintarikollisuutta ja syrjäytymistä.

Hanke pohjautuu teoriaan, jonka mukaan työllistyminen ja muu osallisuuden mahdollistava toiminta toimii rikostaustaisille henkilöille muutoksen mahdollistavina ”koukuina” (*hooks for change*). Nämä ”koukut” yhdessä henkilön muuttuvan identiteetin ja arvomaailman kanssa mahdollistavat rikoksettoman elämäntavan. Hankkeessa selvitetään rikoksen tehneiden henkilöiden työelämäosallisuuden esteitä. Selvityksen pohjalta kehitetään yhdessä kokemusasi-
antuntijoiden, ammattilaisten ja työnantajien kanssa toimenpiteitä, jotka toimivat muutoksen mahdollistavina ”koukuina” kohderyhmän osallisuuden lisäämiseksi ja työelämätaitojen vahvistamiseksi.

Hanke on Euroopan unionin osarahoittama (ESR+). Lisäksi STEA rahoittaa RETS:n omaraahoitusosuutta.

Rikostaustaisten työelämäosallisuuden kiihdyttämö – HOOK -hankkeen osallistava selvitysprosessi

Hankkeen osallistavan selvitysprosessin aikana tarkennettiin työelämäosallisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä rikostaustaisten, heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten sekä työnantajien näkökulmista. Tietoa kerättiin kolmen kyselyn avulla, joiden tuloksiin syvennettiin kolmessa ilmiötyöpajassa.

Kyselyaineisto kerättiin Uudellamaalla helmikuun ja toukokuun 2025 välisenä aikana. Rikostaustaisille aikuisille suunnattu kysely oli auki 5.2.-26.3.2025 ja kysely keräsi yhteensä 47 vastaajaa. Rikostaustaisten kanssa toimiville ammattilaisille suunnattu kysely oli auki 14.3.-5.5.2025 ja keräsi yhteensä 51 vastaajaa. Työnantajille suunnattu kysely oli auki 17.4.- 19.5.2025 ja keräsi yhteensä 20 vastaajaa.

Ilmiötyöpajat toteutettiin Helsingissä huhti-toukokuun 2025 välisenä aikana. Yhteiseen ilmiötyöskentelyyn osallistui kokemusasi-
antuntijoita, ammattilaisia sekä työnantajia. Kaikki ilmiötyöpajat järjestettiin Helsingin Malminkartanossa Kuntoutussäätiön tiloissa. Rikostaustaisten kyselyn tuloksiin keskittyvä ilmiötyöpaja toteutettiin 4.4.2025 ja työskentelyyn liittyi 10 osallistujaa. Ammattilaisten kyselyihin keskittyvä ilmiötyöpaja toteutettiin 7.5.2025 ja siihen osallistui yhteensä 10 osallistujaa. Työnantajien kyselyn tuloksia käsittelevä ilmiötyöpaja toteutettiin 22.5.2025 ja siihen osallistui yhteensä 8 osallistujaa.

2. Kyselyihin vastanneiden taustatiedot

Rikostaustaisten kysely: vastaajien taustatiedot

Rikostaustaisille suunnattu kysely oli auki 5.2.-26.3.2025. Vastaajia oli 47, joista miehiä 39 (83 %), naisia 7 (15 %) ja muita 1 (2 %)

Vastaajista Helsingissä asui 55 %, Vantaa-Kerava hyvinvointialueella 15 %, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella 17 %. Vastaajat olivat työikäisiä - noin puolet (49 %) 35–49-vuotiaita, noin kolmannes (30 %) 20–34-vuotiaita ja noin viidennes (19 %) 50–64-vuotiaita.

Puolet (51 %) vastaajista asui yksin ja viidennes (19 %) puolison kanssa. 13 % oli tuetussa asumisessa ja 9 % vankilassa.

Hieman yli kaksi kolmasosa vastaajista oli suorittanut peruskoulun (43 %) tai ammattikoulun (34 %). 10 %:lla oli toisen asteen koulutus ja 9 %:lla on peruskoulu jäänyt kesken. 10 % vastaajista oli koko- tai osapäivätyössä, 19 % tuetussa työssä ja kolmannes (30 %) työttömänä tai lomautettuna. Opiskelijoita oli 17 % vastaajista ja 6 % oppisopimuskoulutuksessa.

Puolet vastaajista oli joko vankilassa (11 %), valvotussa koevapaudessa (21 %) tai yhdyskuntapalvelussa (19 %). Rangaistuksensa suorittaneita oli 40 % vastaajista.

Rikostaustaisten kysely: opintojen keskeyttäminen

Vastaajista 62 %:lla oli keskeytyneitä opintoja. Näistä 90 %:lla keskeytyneet opinnot liittyivät ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen. 52 % ilmoittivat useamman kuin yhden opintojen keskeytyneen.

55 % ilmoitti useamman kuin yhden syyn opintojen keskeytymiseen. Keskeytyksen syiksi vastaajat arvioivat: Päihteiden käytön (55 %), motivaation puutteen (28 %), rkoksien tekemisen ja/tai siitä tulleen tuomion (21 %), keskittymiskyvyn haasteen ja/tai muun nepsy-oireen (21 %), suuren elämänmuutoksen ja/tai traumakokemuksen (14 %), siirtymisen työelämään ja/tai toisiin opintoihin ja mielenterveyden haasteen (10%).

Kyselyn perusteella näyttää siltä, että opintojen keskeytyminen on rikostaustaisilla melko yleistä. Ilmiön taustalla vaikuttavat valtaosalla päihteiden käytön ongelmat sekä useiden haasteiden samanaikainen kasautuminen.

”Opinnot keskeytyi päihteidenkäytön, koulun kaukaisen sijainnin, motivaation puutteen ja varmaankin myös keskittymisvaikeuksien takia.” Rikostaustaisten kyselyn avovastaus

Ammattilaisten kysely: vastaajien taustatiedot

Ammattilaisille suunnattu kysely oli auki 14.3.-5.5.2025. Vastaajia oli yhteensä 51.

Kaksi kolmasosaa vastaajista (65 %) oli asiakastyössä, melkein kolmannes johtamis- (6 %), esihenkilö- (16 %) tai kehittämis- tai suunnittelutehtävissä (8 %).

Noin kolme neljäsosaa vastaajista työskenteli asiakaskunnaltaan ei-rajatussa järjestössä (22 %), Uudenmaan alueen Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä (22 %), Uudenmaan alueella olevalla työllisyysalueella (18 %) tai rikosseuraamusasiakkaiden ja rikostaustaisten henkilöiden kanssa toimivassa järjestössä (16 %).

Vastaajista 28 % on toiminut rikosseuraamusasiakkaiden ja rikostaustaisten parissa tehtävissä töissä 10 vuotta tai kauemmin, 36 % 5–9 vuotta, 36 % korkeintaan 4 vuotta.

Hieman yli puolella (51 %) vastaajista valtaosa tai lähes kaikki asiakkuuksista tai työtehtävistä koski rikostaustaisia henkilöitä, 18 %:lla osa työtehtävistä ja 31 %:lla vain pieni osa.

Työnantajien kysely: vastaajien taustatiedot

Työnantajille suunnattu kysely oli auki 17.4.-19.5.2025. Vastaajia oli 20, joista naisia 5 ja miehiä 14.

Työnantajana oli useimmiten yksityinen (14 vastaajaa, 70 %) tai kolmas sektori (5 vastaajaa 25 %). Julkiselta sektorilta vain 1 vastaaja. Puolet (10 kpl) vastaajista valtakunnallisesta toimijasta, loput alueellisesti Uudellamaalla (5 kpl, 25 %) tai paikallisesti Uudellamaalla toimivia (2 kpl, 10 %), ja muutama kansainvälinen toimija (3 kpl, 15 %). Puolet (10 kpl) suurista yrityksistä (250+ työntekijää), pienistä- ja keskisuurista 7 vastaajaa (35 %) ja muutama mikroyrityksistä (<10 työntekijää) (3 kpl, 15%).

Vastaajien toimialajakaumassa oli eroja. Terveystieteiden alalla ja terveys- ja sosiaalipalveluissa työskenteli 5 vastaajaa, palvelusektorilla 4 vastaajaa, jossain muussa annetuista vaihtoehtoista 6 vastaajaa ja muissa kuin kysytyissä vaihtoehtoisissa 5 vastaajaa. Vastaajista 45 % (9 kpl) toimi esihenkilötehtävissä, 25 % (5 kpl) johtamistehtävissä ja 25 % (5 kpl) asiantuntija-, kehittämis- tai suunnittelutehtävissä ja 1 vastaaja toimi mikro- tai pienyrityksenä, yrityksen omistajana.

Kaikki vastaajat olivat päättämässä rekrytoinneista tai mukana rekrytointiprosessissa. Puolet vastaajista oli toiminut rekrytointiin liittyvissä työtehtävissä 1-4-vuotta ja puolet vähintään 5 vuotta.

3. Rikostaustaisten työllistyminen ja rekrytoiminen

Rikostaustaisten työllistyminen

Rikostaustaisista vastaajista hieman suurempi osa koki työnhaun olleet helppoa (34 %) kuin vaikeaa (28 %). 38 % koki työnhaun olleen vaihtelevaa.

43 %:n mielestä työllistyminen on ollut hankalaa, helppoa se oli ollut 34 % mukaan ja 23 % ei osannut/halunnut ottaa asiaan kantaa. (N = 47)

Ammattilaisten kyselyyn vastanneiden mukaan rikostaustaisten henkilöiden työllistyminen toteutuu tällä hetkellä huonosti tai erittäin huonosti (69 %). 10 % mukaan se toteutuu pääsääntöisesti hyvin, yhdenkään vastaajan mukaan se toteutuu erittäin hyvin. Noin viidenneksen (22 %) mukaan ei hyvin eikä huonosti. (N = 51)

Työnantajakyselyyn vastanneiden käsitys oli hyvin samansuuntainen: 70 % (14 vastaajaa) mukaan rikostaustaisten henkilöiden työllistyminen toteutuu tällä hetkellä huonosti tai erittäin huonosti. Yhden vastaajan mukaan hyvin tai erittäin hyvin. Neljänneksen (5 vastaajaa) mukaan ei hyvin eikä huonosti.

Kyselyiden perusteella näyttää siltä, että ammattilaiset ja työnantajat arvioivat rikostaustaisten työllistymistä kriittisemmin. On kuitenkin huomioitava, että rikostaustaisten kyselyyn vastanneet ovat kuvanneet omaa kokemustaan ja vastaajien joukossa ei välttämättä ole edustettuna niitä, joille työllistyminen on kaikkein vaikeinta.

”Vankeustuomiota suorittaneena työllistyminen oman alan töihin IT-alalle ei ole kovin helppoa.” Rikostaustaisten kyselyn avovastaus.

Rikostaustaisten työntekijöiden rekrytoiminen

Kyselyyn vastanneista työnantajista rekrytointiin vastattiin seuraavalla tavalla. Kysymykseen: ”Onko edustamasi työnantaja joskus työllistänyt rikostaustaisen henkilön?” kolmannes (7 kpl) vastasi ”kyllä”, neljännes (5 kpl) ”ei”, melkein puolet (9 kpl) ”en osaa sanoa”.

Kysymykseen: ”Onko edustamasi työnantaja joskus harkinnut työllistävänsä rikostaustaisen henkilön?” puolet (10 kpl) vastasi ”kyllä”, neljännes (5 kpl) ”ei”, neljännes (5 kpl) ”en osaa sanoa”.

Kysymykseen: ”Voisitteko tällä hetkellä harkita rikostaustaisen henkilön työllistämistä?” Kolmannes vastasi (7 kpl) ”kyllä”, neljännes (5 kpl) ”mahdollisesti”, viidennes (4 kpl) ”tuskin” ja 15 % (3 kpl) mukaan ”ei”. Vain yksi vastasi ”en osaa sanoa”.

Kyselyn perusteella näyttäisi siltä, etteivät työnantajat ole kovin tietoisia rikostaustaisten rekrytoimisesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. On kuitenkin huomioitava, että kyselyyn vastasi vain 20 työnantajan edustajaa. Toisaalta vähäinen vastausten määrä voi kertoa myös siitä, etteivät työnantajat kokeneet kyselyn teeman koskettavan omaa työnantajaa tai omaa työtehtävää.

”Luulen, että voisimme palkata rikostaustaisen henkilön, mutta en osaa sanoa, miten rikostausta tulisi ilmi rekrytointiprosessissa. En ole koskaan ollut tällaisessa tilanteessa.” Työnantajien kyselyn avovastaus

4. Rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat tekijät

Rikostaustaisten kyselyssä kysyttiin kokemuksia siitä, mitkä asiat/tekijät ovat hankaloittaneet heidän omaa työllistymistään. Kysymyksessä sai valita annetuista vaihtoehdoista (28 kpl) niin monta kuin halusi. Vaihtoehdot oli jaoteltu neljään kategoriaan: Palvelut ja rakenteet (8 vaihtoehtoa), oma osaaminen (8 vaihtoehtoa), psyykinen- ja fyysinen terveys ja toimintakyky (6 vaihtoehtoa), työssä tai työnhaussa kohdatut ennakkoluulot (6 vaihtoehtoa).

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyissä rikostaustaisten työllistymisen esteistä kysyttiin yleisellä tasolla ("Mitkä asiat koet olevan yleisimpiä/keskeisimpiä rikostaustaisten henkilöiden työllistymistä hankaloittavia asioita"), joten ammattilaisten ja työnantajien näkemykset eivät ole suoraan vertailukelpoisia rikostaustaisten vastausten kanssa.

Kysymysten vaihtoehdot olivat muuten samat kuin rikostaustaisten kyselyssä, mutta neuropsykiatriset haasteet (esim. ADHD) sekä päihde- tai mielenterveysongelmat olivat yhdistetty yhdeksi vaihtoehdoksi, eikä kysymystä sosiaalisten suhteiden vaikutuksesta työllistymiseen kysytty.

Ammattilaiset valitsivat keskimäärin 10,8, työnantajat 10,5 ja rikostaustaiset 6,5 työllistymistä haittaavaa tekijää (annetuista noin 27:stä tekijästä). Ammatilaiset ja työnantajat tunnistivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi merkittäväksi rikostaustaisten työelämäosallisuuden esteeksi erilaisten haasteiden kasautumisen.

*"Useimmiten kyse on useammasta yhtäaikaisesta työllistymisen esteestä, kuin vain yhdestä."
Ammattilaisten kyselyn avovastaus*

Työllistymistä hankaloittavat tekijät: Työ- ja toimintakyky

Ammattilaiset ja työnantajien edustajat näkivät huonon psyykkisen- ja fyysisen terveyden ja toimintakyvyn sekä neuropsykiatristen haasteiden ja arjenhallinnan vaikeudet rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavina tekijöinä. Rikostaustaiset ovat näistä tekijöistä kokeneet omaa työllistymistään hankaloittaneen lähinnä vain päihdeongelmien. 89 % rikostaustaisten kyselyyn vastanneista valitsi vähintään yhden kategoriaan "Psyykinen- ja fyysinen terveys ja toimintakyky" kuluviista vaihtoehdoista.

Psyykinen- ja fyysinen terveys ja toimintakyky	Rikostaustaiset	Ammattilaiset	Työnantajat
Terveysten tai fyysiseen toimintakykyyn liittyvät ongelmat	23 %	54 %	50 %
Arjenhallinnan vaikeudet	28 %	63 %	50 %
Neuropsykiatriset haasteet (esim. ADHD), tai päihde- tai mielenterveysongelmat	30 % / 60 % / 20 %	75 %	45 %

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyissä työllistymisen esteistä kysyttiin yleisellä tasolla, mutta rikostaustaisten kyselyssä heidän henkilökohtaista kokemustaan. Lisäksi työnantajien kyselyssä vastaajia oli vähän. Täten näiden kolmen ryhmän vastausvaihtojen yleisyyttä ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Terveysten ja toimintakyvyn merkitys rikostaustaisten työelämäosallisuuteen

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi merkittävimmäksi rikostaustaisten henkilöiden työllistymistä estäväksi tekijäksi päihteiden käytön. Päihteiden käytön sekä siihen liittyvän riippuvuuden nähtiin alentavan rikostaustaisten toimintakykyä, terveyttä ja työkykyä siinä määrin, ettei näiden henkilöiden kohdalla työllistyminen ole mahdollista.

Ammattilaiset ja työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa, että rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat myös erilaiset neurokirjon ilmiöt, kuten ADHD:n ja autismikirjon piirteet. Piirteiden nähtiin vaikuttavan rikostaustaisten kouluttautumisen ja/tai työelämän haasteisiin sekä aikaisempiin huonoihin kokemuksiin kouluttautumisesta ja/tai työelämästä.

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyiden avovastauksissa nostettiin esiin myös mielenterveyden ongelmat yhtenä rikostaustaisten henkilöiden työllistymistä hankaloittavana tekijänä. Mielenterveyden ongelmat ja niiden hoidon puutteet nähtiin ns. juurisyynä rikosten teon ja/tai päihteiden käytön aloittamiselle. Mielenterveyden ongelmien nähtiin myös alentavan rikostaustaisten toimintakykyä, terveyttä ja työkykyä.

Ammattilaiset nostivat kyselyn avovastauksissa esiin rikostaustaisten päihde- ja mielenterveysongelmien hoidon ja kuntoutuksen puutteita. Hoitoa ja kuntoutusta on liian vähän saatavilla tai niiden kesto koettiin liian lyhyeksi.

”Olisi järkevää tukea kuntoutumista riittävän kauan, jotta se olisi pysyvää. Kuntoutuksen tukeminen on kuitenkin rikkonaista tai sitä ei tunnisteta.” Ammattilaisten kyselyn avovastaus

Työllistymistä hankaloittavat tekijät: Oma osaaminen

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajien edustajat näkivät vähäisen tai vanhentuneen koulutuksen sekä vähäisen työkokemuksen työllistymistä hankaloittavina tekijöinä. Ammattilaiset ja työnantajien edustajat näkivät usein myös työelämä- ja työnhakutaitojen puutteet tärkeinä työllistymistä haittaavina tekijöinä, vaikka rikostaustaiset vastaajat eivät kokeneet näiden tekijöiden omaa työllistymistään hankaloittaneen.

Vähäistä motivaatiota työllistymiseen nähtiin harvoin tärkeänä rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavana tekijänä.

Oma osaaminen	Rikostaustaiset	Ammattilaiset	Työnantajat
Vähäinen motivaatio työllistymiseen	34 %	27 %	25 %
Työelämätaitojen puutteet (vuorovaikutustaidot, joustavuus, sitoutuminen)	11 %	69 %	70 %
Riittämätön kielitaito	4 %	27 %	10 %
Työnhakutaitojen puutteet	23 %	50 %	55 %
Puutteelliset digitaidot	13 %	40 %	35 %
Vähäinen koulutustaso tai vanhentunut koulutus	47 %	79 %	50 %
Vähäinen työkokemus	40 %	75 %	45 %
Koettu näköalattomuus/itsevarmuuden puute työllistymisen suhteen	26 %	48 %	35 %

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyissä työllistymisen esteistä kysyttiin yleisellä tasolla, mutta rikostaustaisten kyselyssä heidän henkilökohtaista kokemustaan. Lisäksi työnantajien kyselyssä vastaajia oli vähän. Täten näiden kolmen ryhmän vastausvaihtojen yleisyyttä ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Osaamisen merkitys rikostaustaisten työelämäosallisuuteen

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi merkittävimmäksi rikostaustaisten työllistymistä estäväksi tekijäksi koulutuksen puutteet. Koulutus saattaa puuttua kokonaan, olla väärältä alalta tai vanhentunut. Samaten työelämäkokemuksen puutteet nähtiin hankaloittavan rikostaustaisten työllistymistä, mutta ei yhtä voimakkaasti kuin koulutuksen puutteet.

Kyselyiden monivalintataulukosta vastaajat olivat harvemmin valinneet motivaation puutteen olevan rikostaustaisten henkilöiden työllistymistä hankaloittava tekijä, mutta rikostaustaisten, ammattilaisten ja työnantajien avovastauksissa kuitenkin kuvattiin motivaation puute yhtenä rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavana tekijänä. Motivaation puutteeseen koettiin liittyvän myös näköalattomuutta, toivon puutteita ja oman toimijuuden puutteita. Rikostaustaiset kuvasivat motivaation puutteen näkyvän ns. vääränlaisena asenteena.

Rikostaustaiset ja ammattilaiset tunnistivat kyselyiden avovastauksissa rikostaustaisten työllistymistä hankaloittaviksi tekijöiksi erilaiset taitojen puutteet. Puutteita koettiin olevan esimerkiksi digitaadoissa ja kielitaidossa. Kielitaidon puutteet näkyivät vastaajien mielestä erityisesti rikoksia tehneillä maahanmuuttajilla.

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavaksi tekijäksi myös sosiaalisten taitojen puutteet. Tämä näkyy esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden ymmärtämättömyytenä tai jännittämisenä sekä heikkoina vuorovaikutustaitoina.

”Pitkä tyhjä väli cv:n osalta varmasti esti yhden työpaikan saamisen.” Rikostaustaisten kyselyn avovastaus

Tunnistettu ilmiö: Rikostaustaisten motivaation puutteet

Rikostaustaisten kyselyn vastauksia käsittelevässä ilmiötyöpajassa erääksi ilmiöksi tunnistettiin rikostaustaisten motivaation puutteet. Tavoitteeksi nimettiin rikostaustaisten motivaatiota heikentävien tekijöiden vähentäminen.

Työskentelyn aikana ilmiötä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta. Haasteiden, mahdollisuuksien, ratkaisujen ja tulevaisuudenkuvan kautta.

Haasteiksi ilmiön ympärillä tunnistettiin asiakaskohderyhmän moninaiset ongelmat, esimerkiksi samanaikaiset mielenterveys-, päihde-, neuropsykiatriset - ja oppimisen sekä keskittymisen haasteet. Lisäksi heikko kielitaito nostettiin esiin motivaatiota haastavana tekijänä, samoin kuin heikko taloudellinen tilanne ja leikkaukset sosiaaliturvaan ja muihin etuuksiin. Työskentelyssä haasteeksi nostettiin myös moninaiset ennakkoluulot, toivon puute sekä epäonnistumisen ja toisaalta myös normaalin pelko – ajatus siitä, sopiiko enää osaksi yhteiskuntaa.

Mahdollisuuksiksi sen sijaan nimettiin dialoginen kohtaaminen ja kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen työskentelyssä rikostaustaisten henkilöiden kanssa. Tarvittavat hoito-, tuki- ja kuntoutuspalvelut nähtiin ensiarvoisen tärkeinä motivaation kehittymisen kannalta, kuten myös tuki esimerkiksi taloudellisen tilanteen selvittämiseksi. Oman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä erilaisen kokemuksen kerryttäminen esimerkiksi työkokeilujen tai kuntouttavan työtoiminnan kautta nähtiin tärkeänä. Näiden kautta henkilö voi saada myös onnistumisen kokemuksia, jotka tukevat motivaation vahvistumista.

Ratkaisuksi ilmiötyöpajassa ideoitiin ennaltaehkäisevään työhön panostamista, hoito- ja kuntoutus- sekä opiskelu- ja työelämäpolkujen selkeyttämistä. Työskentelyssä todettiin, että ilmiöön tulisi tarttua myös poliittisen päätöksenteon kautta, jota tehdessä tulisi huomioida kokemusasiantuntijoiden, viranomaisten, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Käytännön työssä tulisi nostaa positiivisia asioita enemmän esille, toimia ennakkoluulojen vähentämiseksi ja panostaa kohtaamisen taitoihin.

Toivottuja tulevaisuudenkuvia olivat työskentelyn perusteella yhteiskunta, jossa jokainen ansaitsee ja saa uuden mahdollisuuden, on mahdollisuus löytää, säilyttää tai kasvattaa omaa motivaatiotaan, jokaisella on mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea, hoitoa tai kuntoutusta ja jokaiselle mahdollistetaan sopiva arki ja osallisuus. Yhteenvetona jokaisella on ihmisarvo taustoistaan riippumatta.

Työllistymistä hankaloittavat tekijät: Palvelut ja rakenteet

Rikostaustaisten, ammattilaisten ja työnantajien käsitykset palveluiden ja rakenteiden merkityksestä olivat melko yhteneväiset: se, että henkilökohtainen taloustilanne ei tue työllistymistä, nähtiin usein työllistymistä hankaloittavana tekijänä. Kaikki kolme ryhmää näkivät myös soveltuvien työpaikkojen vähyyden myös melko olennaisena työllistymistä haittaavana tekijänä.

Ammattilaiset ja työnantajan edustajat näkivät työllistymisen esteenä usein myös sen, ettei rikostaustainen voi juridisten esteiden takia tehdä tiettyjä töitä.

Palvelut ja rakenteet	Rikostaustaiset	Ammattilaiset	Työnantajat
Soveltuvia työpaikkoja on vähän tarjolla (esim. pitkät etäisyydet, työehdot)	32 %	44 %	35 %
Tarjolla on vain osa-aikaista työtä (osa-aikainen työ ei välttämättä täytä työnhakuvelvoitetta)	11 %	15 %	10 %
Tuki on katkennut kotikunnan vaihtuessa	2 %	10 %	5 %
Ei saa apua työnhakuun tai ei tiedä mitä palveluja on saatavilla	19 %	33 %	45 %
Palvelu- tai tukipolku (esim. palkkatuki) on päättynyt	17 %	21 %	20 %
Ei voi tehdä entistä työtä rikostaustan takia, juridisista syistä	28 %	48 %	65 %
Henkilökohtainen taloustilanne ei tue työllistymistä (esim. työllistyminen on kannattamatonta / velat)	45 %	67 %	55 %
Asunnottomuus	11 %	42 %	35 %

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyissä työllistymisen esteistä kysyttiin yleisellä tasolla, mutta rikostaustaisten kyselyssä heidän henkilökohtaista kokemustaan. Lisäksi työnantajien kyselyssä vastaajia oli vähän. Täten näiden kolmen ryhmän vastausvaihtojen yleisyyttä ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Palveluiden ja rakenteiden merkitys rikostaustaisten työelämäosallisuuteen

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi merkittävimmäksi rikostaustaisten työllistymistä estäväksi tekijäksi heidän taloudellisen tilanteensa. Rikostaustaisilla on usein ulosottovelkaa, jonka vuoksi koetaan, ettei työn tekeminen ole kannattavaa.

Ammattilaiset arvioivat kyselyiden avovastauksissa, ettei työpaikkoja ole tarjolla ja tilanne on tuntunut muuttuneen entistä vaikeammaksi. He kuvasivat, että myös palkkatuella työllistyminen ja työkokeiluun pääseminen on hankaloitunut. Nämä ovat merkittäviä työllistymistä haastavia tekijöitä rikostaustaisille. Ammattilaiset kuvasivat kyselyiden avovastauksissa myös, etteivät työnantajat välttämättä tunnista rikostaustaisissa olevaa potentiaalia. Ammattilaisten mielestä rikostaustainen voi olla mahdollisuudesta hyvin kiitollinen ja sitoutuu vahvasti työn tekemiseen.

Työnantajat korostivat kyselyn avovastauksissa sitä, että rikostaustaisen työelämäosallisuuden esteenä voivat olla tiukat turvallisuusselvitykset ja –toimet, joissa rikostausta tulee esille ja työllistymiselle on juridinen este.

Työnajat arvioivat kyselyn avovastauksissa, että myös rikoksen laatu ja ajankohta sekä rangaistuksen voimakkuus voivat hankaloittaa työllistymistä tietyille aloille.

”Ei [työnteko] kannata rahallisesti, kun on jo niin paljon velkaa.” Rikostaustaisten kyselyn avovastaus

Tunnistettu ilmiö: Rikostaustaisten yrittäjyys

Rikostaustaisten kyselyn vastauksia käsittelevässä ilmiötyöpajassa erääksi ilmiöksi tunnistettiin rikostaustaisten yrittäjyyden polut. Tavoitteeksi nimettiin rikostaustaisten yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen vahvistaminen.

Työskentelyn aikana ilmiötä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta. Haasteiden, mahdollisuuksien, ratkaisujen ja tulevaisuudenkuvan kautta.

Haasteiksi ilmiön ympärillä tunnistettiin oman yrityksen pyörittämisen käytännöt, jotka ovat monille uusia ja haastavia. Tässä myös kielitaito voi nousta haasteeksi. Lisäksi pohdittiin rikostaustaisten pelkoja ja uskomuksia yrittäjyyteen liittyen, itsensä markkinoinnin vaikeutta ja mahdollisten tukitoimien kaventumista yrittäjänä toimiessa. Myös ympäröivän yhteiskunnan asenteet rikostaustaisia kohtaan nähtiin haasteeksi. Näiden haasteiden myötä kysymyksiä herätti myös, miten yrittäjyys ja työyhteisön tuen puute edistää henkilön rikollisuudesta irtautumisen ja irti pysymisen prosessia, kun tulevaisuus on täysin omissa käsissä.

Mahdollisuuksiksi sen sijaan nimettiin yrittäjyyden monet mahdollisuudet –lähes mitä tahansa työtä voi tehdä helposti esimerkiksi kevytyrittäjänä. Yrittäjyyden kautta omat vahvuudet ja erityispiirteet, kuten neuropiirteet, voi valjastaa myös uudella, konkreettisella tavalla käyttöön. Kun vahvuudet saa käyttöön, se voi saada myös muuta hyvää aikaa ihmisen psyykeen, minäpystyvyyden kokemuksen ja itsetunnon osalta. Myös mahdollinen strattiraha nimettiin vahvuudeksi, samoin kuin se, että yrittäjänä on mahdollista tehdä töitä niin pitkään kuin haluaa tai pystyy.

Ratkaisuksi ilmiötyöpajassa ideoitiin tiedon ja osaamisen jakamista sekä mahdollisuuksista kertomista nykyistä laajemmin ja aikaisemmassa vaiheessa – jo vankilassa. Avoin keskustelu madaltaisi kynnystä tarttua yrittäjyyden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tukihenkilötoiminta yrittäjyyden teemoista nähtiin positiivisena mahdollisuutena, samoin kuin mahdollisuus yrittäjyyden startti -teemaisiin työpajoihin.

Toivottuja tulevaisuudenkuvia oli ennen kaikkea saada rikostaustaisten potentiaali ja monenlainen osaaminen käyttöön turvallisella ja parhaimmillaan kansantaloutta vahvistavalla tavalla nykyistä vahvemmin. Yrittäjyys voisi olla tulevaisuudessa nykyistä matalampi kynnys päästä kiinni työelämään, jolloin omat pystyvyyden kokemukset vahvistuisivat. Yrittäjyyden kohdalla on myös mahdollista korostaa, kuinka tarvetta ei ole pitkälle kouluttautumiselle. Päihde- ja rikoskierteestä irrottautumisessa voi tukea myös ajatus siitä, miten aika on rahaa, eli kun henkilö ymmärtää omat vaikutusmahdollisuutensa omaan talouteensa, on mahdollista käyttää tätä muutosta tukevana koukkuna esimerkiksi päihteiden käytöstä irrottautumisessa. Toive olisi luoda yrittäjyydestä positiivisempia mielikuvia, jotta uskallus myös tätä polkua kohti vahvistuu.

Tunnistettu ilmiö: Kohtaannon haasteet

Rikostaustaisten kyselyn vastauksia käsittelevässä ilmiötyöpajassa erääksi ilmiöksi tunnistettiin kohtaannon haasteet. Tavoitteeksi nimettiin rikostaustaisiin työntekijöihin liittyvien negatiivisten mielikuvien purkaminen.

Työskentelyn aikana ilmiötä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta. Haasteiden, mahdollisuuksien, ratkaisujen ja tulevaisuudenkuvan kautta.

Haasteiksi ilmiön ympärillä tunnistettiin koko yhteiskuntaa koskettava tilanne, jossa työ ja sopivat työntekijät eivät kohtaa. Rikostaustaisten työnhakijoiden kohdalla ehdoton haaste on myös heidän kohtaamat asenteet ja suhtautuminen. Työnantajien mainehaitan pelko ja tyyli: ”Menkää töihin” -asenne vaikeuttavat rikostaustaisten työllistymistä. Rikostaustaiset kokevat työmarkkinoilla myös sivuuttamista, kieltämistä ja syrjintää.

Mahdollisuuksiksi sen sijaan nimettiin satsaaminen rikostaustaisten osaamisen kehittämiseen etenkin niillä aloilla, joissa on työvoimapulaa. Kehittämällä asiakaskohderyhmälle suunnattuja työllisyyspalveluita voidaan helpottaa työpaikkojen ja osaajien löytymistä. Moninainen ja inklusiivinen työyhteisö on myös tutkitusti työpaikan etu ja voi lisätä organisaation vetovoimaa. Kohtaannon haasteiden parissa työskennellessä olennaisia elementtejä mahdollisuuksien kannalta ovat myös monialaisen yhteistyön kehittäminen ajantasaisen ja oikean tiedon varmistamiseksi työllisyystilanteesta.

Ratkaisuksi ilmiötyöpajassa ideoitiin jalkautuvan tuen mahdollisuuksien kehittämistä, jotta rikostaustaisten työnhakijoiden osaamisen ja vahvuuksien arvioinnin työnhakuprosessin aikana vahvistuisi sen kaikissa vaiheissa. Sen lisäksi, että asiakkaiden tukea tulee kehittää, myös yrityksille olisi tärkeää kehittää erilaisia infoja rikostaustaisen työnhakijan palkkaamiseen liittyen ennakokuluulojen purkamiseksi, lainsäädännön reunaehtojen havainnollistamiseksi ja esimerkiksi palkkatuen tekemiseksi tutuksi. Kehitettävien palveluiden lisäksi olisi hyvä panostaa siihen, että jo olemassa olevat palvelut tulisivat entistä tutummiksi, eli esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen tai kuntouttavan työtoiminnan pariin osattaisiin ohjata asiakkaita oikea-aikaisesti.

Toivotuksi tulevaisuudenkuvaksi nimettiin rikostaustaisten työllistymisen mahdollisuuksien parantumisella sekä työnantajien mahdollisuudella saada käyttöönsä motivoitunutta työvoimaa.

Työllistymistä hankaloittavat tekijät: Ennakokuluulot

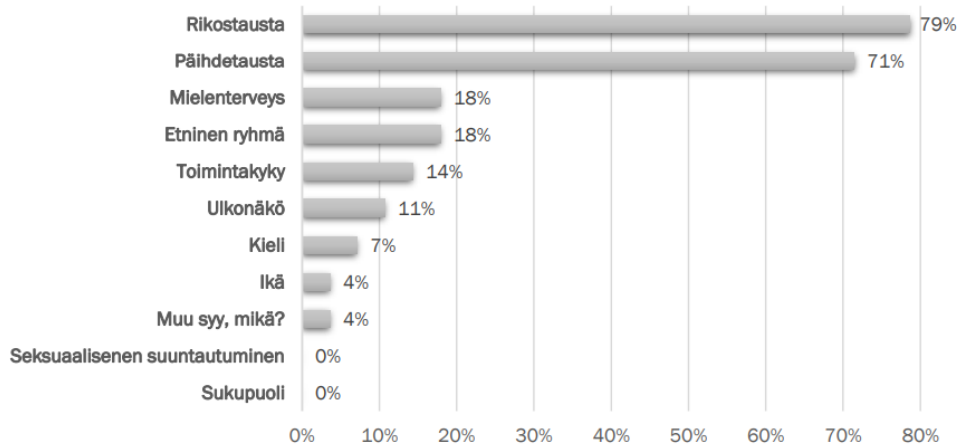
Rikostaustaisten, ammattilaisten ja työnantajien käsitykset ennakokuluulojen merkityksestä olivat yhteneväiset: ennakokuluuloja nähtiin olevan lähinnä työnantajilla, ei niinkään työyhteisössä, työllisyys-, sosiaali- ja terveystaloudissa tai työllistymistä edistävissä palveluissa eikä järjestöissä ja yhdistyksissä. 62 % rikostaustaisten kyselyyn vastanneista valitsi vähintään yhden kategoriaan ”Työssä tai työnhaussa kohdatut ennakokuluulot” kuluista vaihtoehtoista.

Työssä tai työnhaussa kohdatut ennakokuluulot	Rikos- taustaiset	Ammat- tilaiset	Työn- antajat
Työssä tai työnhaussa kohdatut ennakokuluulot (esim. ikä, rikostausta, kulttuuri)	62 %	65 %	80 %
Työnantajien ennakokuluulot	43 %	60 %	65 %
Työyhteisön ennakokuluulot	17 %	19 %	50 %
Työllisyyspalvelujen ennakokuluulot	17 %	17 %	40 %
Työllistymistä edistävien palveluiden ennakokuluulot	6 %	10 %	35 %
Järjestöjen ja yhdistysten ennakokuluulot	2 %	4 %	15 %
Sosiaali- ja terveystaloudien ennakokuluulot	28 %	19 %	30 %

Ammattilaisten ja työnantajien kyselyissä työllistymisen esteistä kysyttiin yleisellä tasolla, mutta rikostaustaisten kyselyssä heidän henkilökohtaista kokemustaan. Lisäksi työnantajien kyselyssä vastaajia oli vähän. Täten näiden kolmen ryhmän vastausvaihtojen yleisyyttä ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Rikostaustaisten kyselyn avovastauksissa yhtenä merkittävänä työllistymistä hankaloittavana tekijänä nähtiin sekä työnantajien että yleisesti muiden ihmisten ennakkoluulot rikos- ja päihdetaustaisia henkilöitä kohtaan. Rikostaustaisten kyselyn avovastauksissa tunnistettiin, että heillä itsellään on myös usein ennakkoluuloja työnantajia, viranomaisia tai muita ihmisiä kohtaan, joka myös hankaloittaa työllistymistä.

Mistä koet edellisessä kysymyksessä mainitsemiesi ennakkoluulojen johtuneen? (monivalinta) (N = 28)

Työhaussa ennakkoluuloja kohdanneilta rikostaustaisilta vastaajilta (29 vastaajaa) kysyttiin myös, mistä he kokevat näiden ennakkoluulojen johtuneen? Rikos- (79 %) ja päihdetausta (71 %) olivat selvästi useimmiten mainitut syyt.

”Ei pitäisi tuomita enää, kun tuomiot on jo kärsitty.” Rikostaustaisten kyselyn avovastaus

Tunnistettu ilmiö: Rikostaustaisten ja työnantajien luottamuksen puutteet

Rikostaustaisten kyselyn vastauksia käsittelevässä ilmiötyöpajassa erääksi ilmiöksi tunnistettiin rikostaustaisten ja työnantajien luottamuksen puutteet. Tavoitteeksi nimettiin tämän jaetun luottamuksen vahvistaminen.

Työskentelyn aikana ilmiötä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta. Haasteiden, mahdollisuuksien, ratkaisujen ja tulevaisuudenkuvan kautta.

Haasteiksi ilmiön ympärillä tunnistettiin pinttyneet mielikuvat ja asenteet sekä rikostaustaisten että työnantajien osalta. Rikostaustaiset työnhakijat ovat eriarvoisessa asemassa myös keskenään – kaikki rikoksen tehneet niputetaan yhteen rikoslajista riippumatta. Rikostaustaisilla työnhakijoilla kasaantuvat paineen myötä erilaiset elämänhallinnan haasteet ja työnhaku voi saada aikaan pettymyksiä ja muita vaikeita tunteita.

Mahdollisuuksiksi sen sijaan nimettiin onnistuneiden rekrytointien kautta saadut positiiviset kokemukset. Mitä useampi rikostaustainen pääsee kiinnittymään työelämään, sitä tehokkaammin myös stigmat rikostaustan ympärillä purkautuvat – ei tarvitse olla rosvo hakemassa töitä. Mahdollisuudeksi nimettiin myös tiedon jakaminen, jolloin rikostaustaisille työnhakijoille kasvaa vahvempi ymmärrys omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan työhaussa. Myös työnantajille tarjottavista tuista ja palveluista tiedon jakaminen vahvistaisi mahdollisuuksia luottamuksen lisäämiseksi.

Ratkaisuksi ilmiötyöpajassa ideoitiin realististen työllistymispolkujen luomiseksi ja vahvistamiseksi työnhaun saralla esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa hyödyntämällä. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen väylien kehittäminen olisi toimiva ratkaisu ei-formaalin osaamisen näkyväksi tekemiseksi. Olisi hyödyllistä järjestää myös koulutuksia tasavertaisesta rekrytoinnista. Kaiken kaikkiaan tiedon jakaminen ja asenteiden muovaaminen nähtiin oleellisena elementtinä ratkaisujen näkökulmasta. Tässä työssä myös medialla ja sen luomilla mielikuvilla on suuri merkitys. Tärkeää olisi vahvistaa ajatusta siitä, että henkilön menneisyys ei määritä tätä.

Toivotuiksi tulevaisuudenkuviksi nimettiin, kuinka työtä hakevat henkilöt, jotka tunnistavat omat oikeutensa ja osaavat sanoittaa vahvuutensa sekä työnantajat, jotka rekrytoivat tasavertaisesti ja tarvittaessa anonyymisti. Olisi toivottavaa, että rikostaustaisuus tietyllä tapaa arkipäiväistyisi ja stigmaat asian ympärillä vähentyisivät.

5. Rikostaustaisten työllistymistä edistävät tekijät

Sekä rikostaustaiset, ammattilaiset että työnantajat arvioivat kyselyiden avovastauksissa yhdeksi merkittävimmäksi rikostaustaisten työllistymistä edistäväksi tekijäksi heidän riittävän työ- ja toimintakyvyn työelämän vaatimuksiin. Riittävää työ- toimintakykyä kuvattiin mm. hyväksi fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaalisesti hyvinvoinniksi sekä voimavaroiksi. Myös päihitteettömyys liitettiin yhdeksi olennaiseksi tekijäksi riittävän työ- ja toimintakyvyn kuvauksissa. Rikostaustaiset, ammattilaiset ja työnantajat näkivät yhtenä rikostaustaisten työllistymistä edistävänä tekijänä myös motivaation työllistyä. Motivaatiota kuvattiin tahtotilana, sitoutumisena, pitkäjännitteisyytenä sekä sopivana nöyryytenä ja avarakatseisuutena.

Kyselyn avovastauksissa rikostaustaiset, ammattilaiset ja työnantajat korostivat rikostaustaiselle sopivan tuen, hoidon ja kuntoutuksen edistävän työllistymistä. Näitä tulisi saada rangaistuksen eri vaiheissa, kuten rangaistuksen aikana, nivelvaiheessa ja rangaistuksen jälkeen, ja erilaisiin tarpeisiin, kuten sosiaali- ja terveyspalveluihin, työllistymistä tukeviin palveluihin ja rikoserityisiin palveluihin. Tukea, hoitoa ja kuntoutusta tulee saada myös riittävän pitkään.

Rikostaustaiset, ammattilaiset ja työnantajat näkivät yhtenä rikostaustaisten työllistymistä edistävänä tekijänä osaamisen lisäämisen ja kouluttautumisen. Esimerkiksi merkityksellisen tekemisen, kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilujen nähtiin kasvattava työelämässä vaadittavaa osaamista formaalin koulutuksen lisäksi. Osaamisen ylläpitäminen koettiin myös merkitykselliseksi.

”Pitäisi olla tarjolla pitkäkestoista, elämäntilanteen mukaista tukea työllistymiseen niin varhaisen urasuunnittelun, työnhaun, opintojen kuin töiden aloittamisen alkuvaiheenkin aikana.” Ammattilaisten kyselyn avovastaus

6. Rikostaustaisten työllistymiseen ja sen tukemiseen liittyvät tiedot ja tiedontarpeet

Rikostaustaisten työllistymiseen ja sen tukemiseen liittyvät tiedot

Kolmannes (32 %) rikostaustaisten kyselyyn vastanneista katsoi itsellään olevan riittävästi tietoa rikostaustaisten henkilöiden työllistymisestä ja sen tukemisesta, puolet (51 %) ettei ole. Heistä, jotka katsoivat itsellään olevan riittävästi tietoa työllistymisestä ja sen tukemisesta (15 vastaajaa), 40 % olisi kaivannut niistä tietoa aiemmin ja 47 % ei olisi kaivannut. Melkein puolet (47 %) katsoi itsellään olevan riittävästi tietoa järjestöjen ja yhdistysten rikostaustaisille hyödyllisistä palveluista, noin kolmannes (30 %) ei.

Melkein puolet (46 %) kokee omaavansa riittävästi tietoa ja ammattiosaamista tukea rikostaustaisten työllistymistä ja osallisuutta. Paljon harvempi (27 %) kuitenkin kokee, että hänellä on riittävästi keinoja (esim. palveluja, joihin ohjata asiakkaitaan) tukea rikostaustaisten henkilöiden työllistymistä ja osallisuutta.

Työnantajakyselyyn vastanneista yli puolet (11 vastaajaa) katsoi, ettei kaipaakaan lisää tietoa rikostaustaisten henkilöiden työllistämisen tuesta ja työllistämisen mahdollisuuksista. Neljännes (5 vastaajaa) vastasi kaipaavansa lisää tietoa.

Tiedon tarpeet liittyen rikostaustaisten työelämäosallisuuteen

Rikostaustaiset, ammatillaiset ja työnantajat kuvasivat kyselyn avovastauksissa monipuolisesti erilaisia tiedon tarpeita liittyen rikostaustaisten työelämäosallisuuteen. Yksi merkittävimmistä tiedon tarpeista liittyi työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin. Tietoa kaivattiin työllistymistä tukevista palveluista, kuten uraohjaus, työvalmennus, kuntouttava työtoiminta tai työkokeilut, rikostaustaisille suunnatuista palveluista, kuten desistanssia tukevista palveluista, osallisuutta ja hyvinvointia tukevista palveluista, kuten päihteettömyyttä ja mielenterveyttä tukevista palveluista, ulosoton ja velkaneuvonnan palveluista sekä järjestöjen tarjoamista palveluista.

Rikostaustaiset, ammatillaiset ja työnantajat kaipasivat tietoa myös rikostaustaisten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista. Tietoa tarvittiin siitä, miten juridiset syyt mahdollisesti vaikuttavat kouluttautumiseen, esimerkiksi SORAlainsäätö, ja työllistymiseen, esimerkiksi turvaselvitystä tai rikosrekisteriotetta vaativat alat sekä erilaisten tuomioiden vaikutukset näihin.

Rikostaustaiset ja ammattilaiset kaipasivat tietoa myös hyvin konkreettisista asioista liittyen rikostaustaisten työelämäosallisuuteen. Tietoa kaivattiin esimerkiksi siitä, miten työnhakuvalmiuksia ja -taitoja voi edistää, esimerkiksi digitaitojen tai osaamispohjainen CV:n osalta, miten työhaastattelutilanteisiin valmistaudutaan, miten yksilöllinen polku työelämään rakennetaan sekä minkälaisia ovat työntekijöiden velvollisuudet ja oikeudet.

Työnantajat kaipasivat tietoa myös heille suunnatuista palveluista ja mahdollisuuksista. Esimerkiksi siitä, onko työnantajan mahdollista saada työllistämiseen taloudellista tukea tai millaista tukea on mahdollista saada työpaikalle, joka työllistää rikostaustaisen.

”Haluaisin tietää tarkemmin, miten erilaiset rikostuomiot vaikuttavat minkäkin työn saamiseen.” Ammattilaisen kyselyn avovastaus

Tunnistettu ilmiö: Rikostaustaisten työelämäosallisuuteen ja sen tukemiseen liittyvät tiedon puutteet

Rikostaustaisten kyselyn vastauksia käsittelevässä ilmiötyöpajassa erääksi ilmiöksi tunnistettiin rikostaustaisten työelämäosallisuuteen ja sen tukemiseen liittyvät tiedon puutteet. Tavoitteeksi nimettiin rikostaustaisten työelämäosallisuuteen ja sen tukemiseen liittyvän tiedon kokoaminen ja selkeyttäminen.

Työskentelyn aikana ilmiötä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta. Haasteiden, mahdollisuuksien, ratkaisujen ja tulevaisuudenkuvan kautta.

Haasteiksi ilmiön ympärillä tunnistettiin tiedon oleminen hajallaan, sen vaikeaselkoisuus ja epäyhdenmukaisuus käytetyn kielen osalta, digitaitojen välttämättömyys asioiden hoidossa, oikeusmuotoilun puuttuminen sekä työnantaja- ja tukiorganisaatioiden sisäiset muutokset ja muut myllerrykset ja erilaiset järjestelmät. Moniammatillinen yhteistyö on sekä tärkeä tukeva elementti että tietynlainen haaste. Tarvittavan tiedon laaja-alaisuus haastaa myös ammattilaisten osaamisen.

Mahdollisuuksiksi sen sijaan nimettiin monikanavainen ja -suuntainen tiedonkulku niin, että sekä viestin lähettäjä että vastaanottaja voivat ottaa osaa yhteiseen keskusteluun ja tiedonvaihtoon. Tietoa tulee olla saatavilla niin ammattilaisten kuin asiakkaiden käyttöön. Tiedon tulee olla myös selkeää ja helposti ymmärrettävää, jotta se on mahdollisimman monelle saavutettavaa.

Ratkaisuksi ilmiötyöpajassa ideoitiin prosessien selkeyttämistä kaikkien osapuolien näkökulmasta. Eräs ehdotus oli koostaa tietopaketteja niin asiakkaiden, ammattilaisten kuin työnantajien tarpeisiin. Toimivia ammattilaisverkostoja tulisi rakentaa ja vahvistaa nykyisestä. Tämä vahvistaisi myös monialaista yhteistyötä sekä toimivia verkostoja. Konkreettinen ehdotus oli ammattilaisten auttavan puhelimen perustaminen, johon työntekijä voisi soittaa, kun ei itse tiedä ratkaisua johonkin asiaan. Kelalla on ollut tämän kaltainen palvelu käytössään aikaisemmin, mutta se on sittemmin lakkautettu. Ratkaisuehdotuksissa korostettiin myös sitä, että kaikkea ei tarvitse lähteä rakentamaan alusta asti uudestaan – on tärkeää pitää kiinni toimivista palveluista ja muovata niitä, jotka eivät toimi.

Toivotuiksi tulevaisuudenkuviksi nimettiin, mahdollisuus rikostaustaisten oikeusturvan toteutumiseen, kun rikostaustaisilla, ammattilaisilla ja työnantajilla on mahdollisuus tarttua oikeaan tietoon helposti, selkeästi ja ymmärrettävästi.

7. Rikostaustaisten työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin ohjaaminen ja hakeutuminen

Suurin osa (82 %) ammattilaisten kyselyyn vastanneista ohjaa rikostaustaisia asiakkaitaan työllistymistä ja/tai osallisuutta edistäviin jatkopalveluihin, ainakin osittain. Ammattilaisilta kysyttiin myös, minkä tahojen tai toimijoiden kanssa (12 tahoa) tekee yhteistyötä rikostaustaisten henkilöiden työllistymiseen liittyen. Keskimäärin vastaajat tekivät yhteistyötä vähän yli 5 tahon kanssa.

Vähintään kaksi kolmannelta ammattilaisista ohjaa usein rikostaustaisia asiakkaitaan seuraaviin työllistymistä ja/tai osallisuutta edistäviin jatkopalveluihin – päihteisiin ja riippuvuuksiin liittyviin palveluihin (73 %), sosiaalihuollon palveluihin (73 %), työllistymiseen liittyviin palveluihin (71 %), opiskelupaikan saantiin liittyviin palveluihin (66 %).

Puolet rikostaustaisten kyselyyn vastanneista oli hakenut tai saanut työnhakuun apua työllisyyspalveluista (55 %) sekä järjestöistä ja yhdistyksiltä (52 %), viidennes (21 %) työllistymistä edistävästä palveluista ja 10 % ammatillisista oppilaitoksista.

Kyselyn avovastauksissa ammattilaiset ja työnantajat kuvasivat eri tahojen välisen verkostoitumisen ja yhteistyön olevan tärkeää ja edistävän rikostaustaisten työllistymistä.

"Verkostoituminen ja yhteistyö antaisi enemmän ymmärrystä erilaisia elämäntilanteita kohtaan ja vähentäisi ennakkoluuloja." Työnantajien kyselyn avovastaus

8. Yhteenveto

Rikostaustaisten työllistyminen on usein haasteellista. Kyselyt osoittavat, että rikostaustaisten työllistyminen ja työllistäminen koetaan selvästi vaikeammaksi kuin muun väestön. Vaikeudet näkyvät jo työnhaun alkuvaiheessa, mutta korostuvat etenkin rekrytointiprosessin loppupuolella, jossa rikostausta tai pitkä työttömyysjakso voi estää etenemisen. Myös epävarmuus siitä, miten rikostausta tulee esiin työnhaussa, lisää kokemusta työllistymisen haastavuudesta.

Erilaisten haasteiden kasautuminen hankaloittaa rikostaustaisten työllistymistä. Rikostausta ei yleensä ole yksittäinen ongelma, vaan siihen liittyy muitakin esteitä, kuten päihdeongelmia, velkaantumista, osaamisvajeita ja heikkoa terveyttä. Kun useita kuormittavia tekijöitä esiintyy samanaikaisesti, sekä työnhaku että työssä pysyminen muuttuvat huomattavasti vaikeammiksi. Ammatillaiset korostavat kyselyssä, että kasautuneisiin haasteisiin vastaaminen vaatii monialaista tukea ja pitkäjänteistä työskentelyä.

Päihde- ja mielenterveysongelmat sekä erilaiset neurokirjon piirteet hankaloittavat rikostaustaisten työllistymistä. Sekä rikostaustaiset itse että ammatillaiset ja työnantajat tunnistavat kyselyn vastauksissa päihdeiden käytön yhdeksi merkittävimmistä tekijöistä, joka heikentää rikostaustaisten toimintakykyä ja estää siten työntekoa. Myös hoitamattomat mielenterveysongelmat ja neurokirjon ilmiöt, kuten ADHD, vaikuttavat oppimiseen, työelämätaitoihin ja arjenhallintaan. Puutteellinen tai katkeileva hoito pahentaa tilannetta erityisesti vankilasta vapautuvien henkilöiden osalta.

Vähäinen osaaminen, koulutustaso ja työkokemus hankaloittavat rikostaustaisten työllistymistä. Monet rikostaustaisista kyselyyn vastanneista on keskeyttänyt opintonsa ja monelta puuttuu kokonaan ammatillinen koulutus. Vanhentuneet opinnot ja pitkä työttömyys voivat tehdä työnantajan vakuuttamisesta vaikeaa. Osaamisen puutteet näkyvät digitaadoissa, työelämäkäytännöissä ja sosiaalisissa taidoissa, vaikka rikostaustaiset itse eivät aina tunnista näitä esteiksi.

Taloudelliset ja juridiset syyt hankaloittavat rikostaustaisten työllistymistä. Velkaantuminen ja ulosotto voivat heikentää kokemusta työnteon kannattavuudesta, ja osa kyselyn rikostaustaisista vastaajista kokee, ettei työ paranna taloudellista tilannetta. Juridiset rajoitteet – kuten SORA-lainsäädäntö, turvaselvitykset tai rikosrekisterin tarkistukset – sulkevat pois joitain koulutus- ja ammattialoja, mikä kaventaa mahdollisuuksia entisestään.

Ennakkoluulot hankaloittavat rikostaustaisten työllistymistä. Rikostaustaiset kohtaavat työnantajien epäluuloja, jotka liittyvät usein suoraan rikos- ja päihdetähtäin. Myös heidän omat kokemuksensa syrjinnästä ja luottamuspulasta voivat heikentää motivaatiota hakea töitä. Ennakkoluulot eivät rajoitu vain rekrytoijiin, vaan voivat ilmetä myös palvelujärjestelmässä, mikä vähentää luottamusta viranomaisiin. Rikostaustaiset vastaajat tunnistavat myös omat ennakkoluulonsa työnantajia ja viranomaisia kohtaan.

Sopiva tuki, hoito ja kuntoutus edistävät rikostaustaisten työllistymistä. Rikostaustaisten työllistymistä tukee erityisesti se, että hoito- ja kuntoutuspolut ovat jatkuvia eivätkä katkea rangaistusvaiheiden välillä. Tarvitaan oikea-aikaista, riittävän intensiivistä ja pitkäkestoista tukea, joka huomioi päihde-, mielenterveys- ja neurokirjon haasteet. Tärkeää on myös, että tuki jatkuu työpaikalla tai siihen siirtymisen nivelvaiheessa.

Osaamisen vahvistaminen ja kouluttautuminen edistävät rikostaustaisten työllistymistä. Mahdollisuudet kasvattaa osaamista – esimerkiksi työkokeilujen, kuntouttavan työtoiminnan, lyhytkoulutusten ja henkilökohtaisen ohjauksen kautta – ovat keskeisiä rikostaustaisten työelämäosallisuuden edistämisessä. Myös pienet onnistumiset ja kokemukset osaamisesta tukevat motivaatiota ja auttavat rakentamaan uudelleen rikoksetonta identiteettiä.

Rikostaustaisten työllistymisestä ja sen tukemisesta on eri asianosaisilla liian vähän tietoa. Kaikilla vastaajaryhmillä, rikostaustaisilla, ammatillaisilla ja työnantajilla, on puutteellinen käsitys palveluista, oikeuksista ja mahdollisista esteistä. Tiedon hajanaisuus, vaikea kieli ja organisaatiomuutokset vaikeuttavat kokonaisuuden hahmottamista. Työnantajat kertovat kaipaavansa lisäksi selkeää tietoa tuista ja juridisista rajoista rikostaustaisten työllistämiseen liittyen.

Monialainen yhteistyö ja palveluohjaus edistää rikostaustaisten työllistymistä. Kun sosiaali-, terveys-, työllisyys- ja rikosseuraamuspalvelut toimivat yhdessä, rikostaustainen saa kokonaisvaltaisempaa tukea ja palvelupolut selkeytyvät. Yhteistyö vähentää tiedon pirstaleisuutta ja auttaa ohjaamaan oikeaan palveluun oikeaan aikaan. Rinnalla kulkeva ammattilainen tai järjestötoimija voi olla ratkaisevassa roolissa etenkin moniongelmaisille asiakkaille.

”Aihe on tärkeä ja toivottavasti rikostaustaisten työllistyminen helpottuu!” Työnantajien kyselyn avovastaus

9. Suositukset

1. Rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat päihde - ja mielenterveysongelmat sekä erilaiset neurokirjon piirteet, joihin rikostaustaisille on tarjottava oikea -aikaista ja riittävän pitkäkestoista hoitoa ja kuntoutusta. Huomiota tulee kiinnittää erilaisiin nivelkohtiin, kuten vankilasta vapautumiseen, jotta hoito ja kuntoutus ei katkea.
2. Rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat vähäinen koulutustaso ja työkokemus. Työelämäosallisuutta tukevissa palveluissa on huomioitava erilaiset keinot lisätä työelämässä vaadittavaa formaalia ja ei formaalia osaamista. On myös tuettava erilaisia mahdollisuuksia työkokemuksen hankkimiseksi esimerkiksi työkokeilujen kautta. Oppimiseen ja opinnoissa selviytymiseen täytyy tarjota tukea sitä tarvitseville ja erityisesti henkilöille, joilla on neurokirjon haasteita. Rikostaustaiset tarvitsevat myös yrittäjyyttä tukevia palveluita.
3. Rikostaustaisten taloudellinen tilanne on usein haasteellinen muun muassa ulosottovelkojen vuoksi. Taloudellinen tilanne estää rikostaustaisten työllistymistä, joten rikostaustaiset tarvitsevat tukea tilanteensa selvittämiseen sekä arjen raha -asioiden osaamisen vahvistamiseen. Tarvitaan myös erilaisten taloudelliseen tilanteeseen liittyvien myyttien ja uskomusten, kuten ”työllistyminen ei kannata taloudellisen tilanteen vuoksi”, kumoamista.
4. Rikostaustaisten työllistymistä hankaloittavat usein monimutkaiset ja kasaantuneet tekijät, joihin vaikuttaminen vaatii monipuolisia palveluita ja tukimuotoja. Ammattilaisilta tarvitaan hyvää palveluohjauksen ja monialaisen yhteistyön hallintaa. Haasteiden kasaantuessa rikostaustainen tarvitsee usein rinnalla kulkijan, joka tukee, ohjaa, motivoi ja saattaa oikeiden palveluiden piiriin sekä palvelusta toiseen. Järjestöillä voisi olla merkittävämpi rooli rinnalla kulkevien palveluiden toteuttajina, sillä heillä on jo tarvittavaa erityisosaamista sekä kohderyhmää tukevia keinoja käytössään (mm. vertaistuki, kokemusasiantuntijuus).
5. Juridiset esteet tietyille aloille työllistymiseksi tulee selkeyttää ja koota helposti saavutettavaan muotoon, jotta tietoa käytetään yhdenvertaisesti ja estetään mahdollinen syrjintä. Juridisilla esteillä voidaan tarkoittaa SORA-lainsäädännön alle kuuluvia aloja sekä turvaselvitystä vaativia työpaikkoja.
6. Rikostaustaisten työelämäosallisuutta hankaloittavat erilaiset, ja usein moninkertaiset, ennakkoluulot liittyen esimerkiksi rikos- tai päihdetaustaan liittyen. On tärkeää tiedostaa, että ennakkoluulot ilmenevät niin asenteissa kuin erilaisissa tilanteissa ja rakenteissa. Ennakkoluulot ovat usein myös molemminpuolisia. Oikeanlaista tietoa tarjoamalla ja hyviä kokemuksia mahdollistamalla voidaan vähentää osapuolten ennakkoluuloja.
7. Rikostaustaisten työllistymistä edistäviä tekijöitä on tunnistettu ja näitä tekijöitä edistäviä palveluita sekä tuen muotoja on kehitetty, mutta niitä ei hyödynnetä riittävästi tai niiden resurssit eivät ole riittäviä. Rikostaustaisten työelämäosallisuuteen ja sen tukemiseen liittyvä tieto näyttääkin olevan puutteellista ja sen koetaan olevan hajallaan. Tarvitaan hajallaan olevan tiedon kokoamista sekä tämän kootun tiedon levittämistä.
8. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin, jotta erilaiset haasteet ja niiden kasautuminen ei johda rikoksien tekemiseen ja/tai uusintarikollisuuteen. On tärkeää, tiedostaa ne lukuisat esteet ja haasteet, jotka vaikeuttavat rikostaustaisten työelämäosallisuutta, mutta myös työelämäosallisuutta edistävät tekijät ja mahdollistaa niiden toteutuminen. Työelämäosallisuus toimii rikostaustaisille henkilöille muutoksen mahdollistavina ”koukuina” (hooks for change), jotka yhdessä henkilön muuttuvan identiteetin kanssa mahdollistavat rikoksettoman elämäntavan.

Kuntoutussäätiö

